

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

THE PROBLEM QUESTIONS OF GUARD OF RIGHTS ON INDUSTRIAL PROPERTY OBJECTS

Ярошевська Т.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та права

Дніпродзержинського державного технічного університету

У статті досліджуються проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності. Вирішення проблемних питань вбачається у: встановленні відповідності між положеннями чинного законодавства в сфері промислової власності, міжнародними угодами та законодавством країн-членів ЄС; вдосконаленні нормативно-правової бази та створенні дієвих механізмів охорони прав на об'єкти промислової власності; розробці відповідної стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг.

Ключові слова: інтелектуальна власність, промислова власність, інновація, об'єкти права промислової власності, охорона промислової власності.

В статье исследуются проблемные вопросы охраны прав на объекты промышленной собственности. Решение проблемных вопросов видится в: установлении соответствия положений действующего законодательства в сфере промышленной собственности международным соглашениям и законодательству стран-членов ЕС; совершенствовании нормативно-правовой базы и создании действенных механизмов охраны прав на объекты промышленной собственности; разработке соответствующей стратегии государственной инновационной экономико-правовой политики для повышения конкурентоспособности отечественных товаров и услуг.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, промышленная собственность, инновация, объекты права промышленной собственности, охрана промышленной собственности.

The problem questions of guard of rights on industrial property objects are investigated in the article. The solution of problem questions is seen: in establishment of accordance in provisions of current legislation in the sphere of industrial property to the international agreements and to legislation of member states of the EU; in the perfection of normative base and creation of effective mechanisms of guard of rights on industrial property objects; in the development of a proper strategy of state's innovative economic and legal policy for the increase of competitiveness of home goods and services.

Key words: intellectual property, industrial property, innovation, objects of industrial property law, guard of industrial property.

В умовах глобалізації світової економіки, швидкого розвитку галузей промисловості, міжнародної торгівлі в Україні дедалі більшої актуальності набувають питання створення механізмів ефективної охорони об'єктів права інтелектуальної та промислової власності. Промислова власність, будучи важливим інструментом технологічного та економічного розвитку країни, тісно пов'язана з підвищенням рівня виробництва, сприяє розвитку цивілізованої ринкової економіки. Майбутнє українського суспільства та держави залежить від становлення законодавства в сфері промислової власності, інститутів її охорони та захисту, в тому числі й цивілізованого використання.

Нині український внутрішній ринок об'єктів права промислової власності, пройшовши стадію формування, потребує державної підтримки. Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів розвитку науки, сприяти найбільш важливим галузям виробництва, в яких використання новітніх досягнень техніки і технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі. Але інноваційний шлях розвитку не може бути ефективним без подальшого підвищення ролі такої важливої складової нематеріальних активів, як промислова власність. Слід підкреслити, що зміни в економічній сфері спричиняють необхідність розробки та впро-

вадження адекватних дієвих правових механізмів регулювання відносин, пов'язаних із комерціалізацією та надійною охороною об'єктів права промислової власності.

Система охорони промислової власності повинна відповідати як внутрішнім потребам держави, так і міжнародним пріоритетам, що знаходиться у інтересах економічного і соціального розвитку України. Спрямовані на охорону промислової власності закони мають ефективно забезпечувати моральні та економічні права творців на результати інтелектуальної діяльності, тим самим стимулюючи творчу активність людей відповідно до державних інтересів. Здатність держави гарантувати дотримання таких прав можна вважати однією з необхідних умов інтеграції України до міжнародної спільноти.

Усе це набуває ще більшої актуальності сьогодні, коли вирішується питання євроінтеграції України. Подальші кроки в цьому напрямі неможливі без вдосконалення механізму охорони, захисту і комерціалізації об'єктів права промислової власності, без вироблення чіткої державної політики в сфері розвитку ринку, створення системи охорони промислової власності.

Отже, мета даної статті полягає в проведенні науково-теоретичного аналізу існуючого стану правової охорони об'єктів права промислової власності

в Україні, цивільно-правової зокрема, для виявлення і конкретизації основних шляхів врегулювання правовідносин в сфері промислової власності, а також в розробці практичних рекомендацій для їх розв'язання через вдосконалення національного законодавства, пошуку механізмів належної правової охорони промислової власності з урахуванням існуючого у цій сфері світового досвіду.

Проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності досліджуються юристами, економістами, соціологами в країнах дальнього і ближнього зарубіжжя. Існує значна кількість публікацій прикладного, проблемного, констатуючого характеру.

Варто також відмітити, що в Україні у дисертаційних дослідженнях, виконаних на тлі нового ЦК України, проблема охорони прав на об'єкти промислової власності аналізувалася недостатньо, а вихідні положення наукових праць щодо регулювання цих правовідносин були розроблені ще в радянський час і в правовому аспекті вже значно застаріли. Дослідженню цих проблем присвячені роботи дореволюційних російських цивілістів: В.Д. Коткова, О.П. Скородинського, О.О. Пиленка, К.П. Победоносцева, Г.Ф. Шершеневича.

О.О. Пиленко першим з російських цивілістів звернув увагу на вивчення прав на об'єкти промислової власності. Його робота «Право винахідника» (1902 р.) і досі залишається одним із значущих досліджень з історії патентного права. Систематизацією теоретичних відомостей щодо прав промислової власності займалися також К.П. Победоносцев і Г.Ф. Шершеневич.

Більшість цивілістів дореволюційного періоду дотримувалися думки про те, що значення права промислової власності полягало, перш за все, у встановленні порядку користування і розпорядження результатами творчої праці. Такий погляд на значення права промислової власності відображений в роботах М.В. Варадінова, А.Б. Думашевського, К.П. Победоносцева, В.Д. Спасовича, Г.Ф. Шершеневича.

У радянській цивілістичній науці варто відзначити роботи Ч.Н. Азімова, Б.С. Антимонова, Г.С. Алтшуллера, В.В. Андрушина, М.М. Богуславського, С.Н. Братуся, Е.П. Гаврилова, В.І. Жукова, О.С. Юффе, В.Я. Йонаса, С.Н. Ландкофа, І.Е. Маміофи, Н.А. Райгодського, Ю.І. Свядосца, В.П. Скрипки, Е.А. Флейшиц, І.А. Хейфец та інших.

Так, російський фахівець у сфері інтелектуальної власності В.І. Жуков вважав, що «если ранее экономика покоилась на «двух китах»: энергетических и сырьевых ресурсах, то в современной экономике (назовем ее постиндустриальной) решающее значение приобретают «информационные ресурсы», то есть научные и технические знания, превращенные в производственный ресурс, выступающий формой непосредственного участия науки в общественном производстве» [1, с. 4]. Проте положення радянських цивілістів не відповідають концепції приватності відносин і потребам сьогодення у сфері промислової власності.

На сучасному етапі на рівні монографічних та періодичних статей цивілістів та інших науковців досліджувалися лише окремі аспекти охорони об'єктів права промислової власності. Так, переважна більшість авторів у дослідженнях розкривають питання правової охорони прав на окремі об'єкти промислової власності, і за своєю суттю такі праці містять, як правило, аналіз матеріально-правового регулювання, встановлення і реєстрації прав на відповідні об'єкти та розкривають лише окремі проблемні питання охорони прав на промислову власність. Деякі аспекти правового регулювання відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією прав на об'єкти промислової власності, розглядалися у роботах українських та російських вчених: А.І. Абдулліна, Г.О. Андрущук, Ю.Л. Бошицького, М.К. Галантича, Є.Ш. Гареева, Л.Й. Глухівського, Т.С. Демченко, А.С. Довгерта, В.І. Єрмоєнка, Р.Є. Еннана, П.П. Крайнева, В.М. Крижної, І.В. Кривошеїної, А.О. Кодинець, В.Є. Макоди, Ю.С. Мельниченко, Н.М. Мироненко, О.П. Орлюка, П.Ф. Немеша, В.П. Петрова, О.В. Піхурець, О.В. Ришковой, О.Д. Святоцького, О.П. Сергеева, Н.О. Халаїм, Я.М. Шевченко, Ю.С. Шемшученка та інших.

Переважна більшість робіт в цьому напрямку зосереджена в наукових статтях або окремих розділах монографій (в цьому відношенні слід згадати роботи Г.О. Андрущук, Ю.Л. Бошицького, П.П. Крайнева, О.М. Мельник, О.П. Орлюка, О.Д. Святоцького та інших). Проте подальший розвиток наукомістких технологій вимагає вдосконалення правового механізму регулювання виникаючих відносин у сфері промислової власності. Тому багато проблемних питань, які раніше були досить ґрунтовно вивчені, чекають нових підходів і адекватних рішень.

Окремо слід виділити роботи таких українських вчених: О.М. Мельник, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори та Р.Б. Шишки. Авторами привнесено значний вклад у розвиток права інтелектуальної власності. О.О. Підпригора перша за роки незалежності України захистила докторську дисертацію «Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України». Р.Б. Шишка успішно захистив докторську дисертацію «Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності», в якій були детально проаналізовані такі ключові поняття, як «творчість», «право на творчу діяльність», «право інтелектуальної власності». О.М. Мельник захистила докторську дисертацію «Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні», в якій зроблено науково-теоретичний аналіз законодавства України щодо інтелектуальної власності, розроблена інтелектуально-правова концепція правового статусу творця інтелектуальної власності та його правонаступників.

У науці цивільного права відсутній комплексний аналіз охорони прав на об'єкти промислової власності, а також специфіки застосування спеціальних механізмів такої охорони. Враховуючи важливість для економіки країни об'єктів права промислової власності, вважаємо, що сьогодні рівень наукового дослідження проблем їх правової охорони є недостатнім.

Проблема ускладнюється тим, що в Україні тривалий час об'єкти права промислової власності були практично виведені з торгового обігу, також був відсутній національний ринок ліцензій, товарних знаків тощо. Настав час активно запроваджувати економіку, засновану на знаннях, інноваціях та інтелектуальних активах. За цих умов стимулювання розвитку інтелектуальної сфери та правової охорони об'єктів промислової власності набуває ролі одного з найважливіших чинників усього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки – як усередині кожної цивілізованої країни, так і на міжнародному рівні.

Визначені напрями правової дії в сфері промислової власності повинні відповідати стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, робіт, послуг і ефективності охорони інтересів творців об'єктів права та законних прав володіальців.

На сучасному етапі Україні доводиться освоювати нові механізми регулювання як зовнішньої торгівлі, так і охорони об'єктів права промислової власності. У зв'язку з цим актуальним стає вивчення міжнародного і закордонного досвіду із врегулювання відносин у цій сфері. Так, на сьогодні законодавство у сфері правової охорони інтелектуальної власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам. Однак необхідно враховувати новачі міжнародного правового регулювання в цій сфері, сучасні пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави.

Становлення України як правової держави, її вихід на світові ринки, у тому числі й інтелектуальних ресурсів, потребує серйозного підходу до вирішення даного комплексу проблем, формування низки взаємопов'язаних нормативно-правових актів. Радикальні зміни ринкових відносин можливі тільки при реалізації інформаційно-інтелектуальних технологій, охороні та захисту суб'єктивних прав творців та інших правоволодільців.

Ст. 23 Конституції України [2] проголошує право кожної людини на вільний розвиток своєї особистості. Ст. 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової, і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. В ст. 41 Конституції України визначаються принципи засади охорони права інтелектуальної власності.

Конституційні засади прав і свобод людини і громадянина покладені в основу чинного законодавства України про інтелектуальну власність і в Книгу 4 Цивільного кодексу України [3]. Права інтелектуальної власності, що гарантовані Конституцією України, визначають культурний, економічний, правовий потенціал суспільства, способи і механізми реалізації прав і свобод творців об'єктів права.

Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності» [4] передбачено

конкретні заходи щодо розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Проте реалізація визначених Указом заходів виявила низку проблем, пов'язаних із введенням до цивільного обігу об'єктів права промислової власності.

Актуальність даного питання обумовлена також євроінтеграційним курсом України у сфері охорони прав інтелектуальної (промислової) власності щодо міжнародних актів та актів Європейського Союзу. Так, у світі йде інтенсивний процес гармонізації та уніфікації законодавства в сфері охорони права об'єктів промислової власності відповідно до міжнародних норм, головним таким міжнародним актом є Паризька конвенція з охорони промислової власності [5]. Паризька конвенція була першим міжнародним правовим документом і на сьогодні є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних угод у сфері охорони промислової власності. Мета України – приведення національного інституту прав промислової власності у відповідність до норм Паризької конвенції та інших міжнародних актів у цій сфері.

Одним із пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної політики України стало входження до Світової торгової організації, а у майбутньому – процес інтеграції до Європейської Спільноти. Ці обставини вимагають приведення законодавства України в сфері промислової власності у відповідність до положень законодавств країн-членів ЄС.

Нині в Україні система правової охорони промислової власності перебуває на стадії формування. Після проголошення незалежності України почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної та промислової власності. Так, у 1990-х роках були закладені основи національної системи регулювання сфери промислової власності. Водночас виявилися серйозні недоліки у функціонуванні даної системи, що істотно позначилося на розвитку національного науково-технологічного і творчого потенціалу, стримувало становлення нової інноваційної моделі розвитку країни, ускладнювало відносини України з провідними країнами світу. І зрозуміло, що без ефективного та невідкладного вирішення цих проблем перспективи соціально-економічного розвитку України, її національної безпеки, інтеграції до Європейського Союзу як інтелектуально та економічно розвинутої країни будуть поставлені під сумнів.

Нагальна необхідність ефективною правовою охороною промислової власності України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпеченням соціальної орієнтації економіки та інноваційного економічного розвитку, що має спиратися, насамперед, на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

Щорічне дослідження Всесвітнього економічного форуму (далі – ВЕФ) показало, що за 2012-2013 рр. Україна зайняла 73-є місце у міжнародному рейтингу з глобальної конкурентоспроможності країн світу, піднявшись, порівняно з відповідними показ-

никами за 2011-2012 рр., на дев'ять позицій. Покращивши свої позиції в глобальному рейтингу, Україна повернулася до рівня докризових 2007-2008 рр. і набрала такі ж бали, як і в 2008 р. Згідно з дослідженням ВЕФ, на пострадянському просторі Україна відстає тільки від Казахстану (51-е місце) і Росії (67-е місце). А рейтинг конкурентоспроможності країн вже четвертий рік підряд очолює Швейцарія. Також до першої десятки в рейтингу найбільш конкурентоспроможних економік світу входять країни: Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина, США, Велика Британія, Гонконг, Японія.

Аналізуючи звіт, автори ВЕФ відмічають, що позиції України покращилися в основному за рахунок макроекономічних показників. У даному документі також зазначається, що «...в целом Украина сохраняет свои конкурентные преимущества за счет большого рынка и твердой образовательной системы, которая обеспечивает легкий доступ ко всем уровням обучения. Хорошие результаты образования создают основу для дальнейшего развития инновационного потенциала страны». Проте для досягнення подальших цілей щодо покращення рівня економічного росту країни її керівництву необхідно звернути

увагу на «...воспитание здоровой конкуренции на рынке товаров и услуг» [6].

Отже, в період активного становлення правової держави, пошуку механізмів належного забезпечення прав людини в державі, дослідження проблем удосконалення правової охорони об'єктів права промислової власності видається актуальним з позиції охорони прав на такі об'єкти творців і майнових прав інших осіб, а темпи розвитку та оновлення технологій, зростання міжнародної конкуренції вимагають чіткої законодавчої бази для розв'язання проблем, пов'язаних із сферою охорони та комерціалізації об'єктів права промислової власності.

Вирішення проблемних питань із охорони зазначеної сфери вбачається у: встановленні відповідності між положеннями чинного законодавства, міжнародними угодами та законодавством країн-членів ЄС; вдосконаленні нормативно-правової бази та створенні дієвих механізмів охорони права промислової власності, включаючи фінансове і організаційне забезпечення наукових і дослідницьких розробок; відповідній стратегії державної інноваційної економіко-правової політики для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жуков В.И. Гражданское законодательство и институт интеллектуальной собственности / В.И. Жуков // Вопросы изобретательства. – 1989. – № 8. – С. 4.
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. – Офіц. видання. – К. : Право, 1996. – 63 с.
3. Цивільний кодекс України / Верховна Рада України. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 432 с.
4. Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27 квітня 2001 р. № 285/2001. // Урядовий кур'єр. – 2001. – 5 травня. – № 79.
5. Парижская конвенция об охране промышленной собственности. – Женева : ВОИС, 1996. – 46 с.
6. Украина стала конкурентоспособнее [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ekonomika.eizvestia.com/full/ukraine-povyssili-konkurentosposobnost>.